

dr. Edvard Kovač

POIZKUS UMETNIŠKE UPRIZORITVE TRPLJENJA

OB ŠKOFJELOŠKEM PASIJONU V PREŠERNOVEM GLEDALIŠČU V KRANJU

Francoski gledališki in filmski kritiki pravijo, da se velikih tem sme lotiti le velik umetnik. Tako že na začetku ob kranjski gledališki uprizoritvi Škofjeloškega pasijona nastane vprašanje, ali je Jernej Lorenci dovolj velik režiser, da se je lahko lotil uprizoritve starodavnega liturgičnega besedila, ki je danes prek UNESCO priznan kot svetovna kulturna dediščina. Najbrž se je tega dobro zavedal tudi režiser, zato se je odločil, da bo na oder postavil le en vidik Pasijona, to je trpljenje samo. Vendar se je tega vprašanja lotil bolj v luči svetovnih mitov trpljenja in

arhetipov stisk. S tem pa se je odrekel svojstvenemu krščanskemu pojmovanju trpljenja, to je svetlobi odrešenja, kar pa zgodovinski Škofjeloški pasijon vsekakor je. Zato bi se temu nesporazumu lahko izognil, če bi svoji pogumni umetniški postavitvi dal drug naslov, npr. Po navdihu besedil Škofjeloškega pasijona.

Ko enkrat sprejmemo, da ne gre za pravi Škofjeloški pasijon, lahko začnemo gledati predstavo kot zanimivo umetniško iskanje in uprizarjanje najglobljih stisk človeka, ki se poslužuje tudi biblične metaforike in besedila kapucinskega patra Romualda. Besedilo dobi vlogo zbora iz grške tragedije, ki opazuje dogodke na zemlji in jih komentira, ali pa je odmev iz nekega drugega sveta, ki bi naj pomagalo razumeti scene greha, zla in trpljenja. Prav to vlogo zborovskega recitativa iz klasične tragedije opazimo v začetkih Lorencijeve dramaturške zasnove, ko igralci preko stoja za glasbene partiture berejo izseke besedila Škofjeloškega pasijona. Moramo reči, da to naredijo na zelo spoštljiv način, posebno recitacija Darje Reichman je občutena. Vlogo zbora še bolj poudari resnično predvajanje zborovskega petja postne pesmi Oljsko goro..., ki razkrije vso svojo dramatičnost, ko se s samostojnim petjem oglasi otroški glas, saj je trpljenje otroka najtežje doumljivo.

Dramaturška zasnova na piedestalu najprej izpostavi podobi Adama in Eve ter zvočno opozori na izgubo raja. Četudi ju mora ob tej tragediji človeštva režiser razgaliti, to stori na spoštljiv način, kot so to delali kiparji na pročeljih srednjeveških katedral.

Potem pa pride do zanimive zamisli, da se tako Adam kot Eva preobrazita v lik Kristusa. Ta gledališka zasnova sledi misli apostola Pavla, da je Kristus, odrešenik, postal drugi Adam. Kristus prevzame nase trpljenje vsega človeštva, zato podobe človeškega trpljenja ne ponazarja samo stari Adam, ampak tudi Eva. Oba potem dvigneta svoji desnici in skupaj predstavljata roki križanega. V igro vstopi tudi angel, ki prek ženske vloge pokaže milino in sočutje.

Glavnina drame je prikazovanje samega trpljenja. Pri tem drama išče uprizoritve iz zgodovine umetnosti. Zato se ustavi pri opisu srhljivih golih taboriščnih teles, ki jih je naslikal svetovno znani slovenski slikar Zoran Mušič, opisuje tudi slikarske uprizoritve križanja flamskih mojstrov, ki so prav tako znani po prikazovanju telesnega trpljenja.

Toda največji poudarek dramaturg Matic Starina in režiser Lorenci dasta prav kretnjam trpljenja in gibom stisk Adama in Eve, ki so res pretresljivi v izvedbi Doroteje Nadrah in Blaža Setnikarja. Tisti, ki trpi, tega ne more povedati z besedami. Zato jima je režiser prelepil usta. Toda ječanje iz njunih ust vendar prihaja in nihče ga ne more ublažiti.

Ne zvemo pa, od kod je vzeta zelo nazorna razlaga samih telesni brazd pri bičanju, ki so ga prakticirali rimski vojaki. Tudi ne tega, kdo je podal zelo natan-

čen in naturalističen opis fizioloških sprememb, ki nastopijo ob križanju, od raztezanja mišic do zadušitve v krčih smrti. Občutek krutega realizma filma Mela Gibsona se ponuja kar sam.

Ob sklepu poslušamo recitativ iz konca Škofjeloškega pasijona; to so misli Tomaža Kempčana. Uprizoritev Prešernovega gledališča je izbrala lepe odlomke o ljubezni. Kakor, da bi hotela poudariti Antigonin stavek: «Da ljubim, sem na svetu.»

Postaviti na oder celotno procesijo križevega pota, se pravi Pasijon, je nemogoče. Režiser bi se lahko odločil le za nekaj postaj, a odločil se je za eno samo, za križanje. Vse ostale so izražene le kot napovedi. Toda v krščanskem verovanju je vendar križ tudi pot k vstajenjski svetlobi, a tokratna uprizoritev tega na nakazuje. A prav iz te bistvene vsebine krščanskega verovanja je izšel zgodovinski Škofjeloški pasijon.

Tokrat ostajamo pri pretresljivem prikazu trpljenja. Umetnost bo vedno skušala izraziti tisto, kar je vsem ljudem skupno; to so bolečina, stiska in trpljenje in pri tem ponudila svoje vrhove. Tudi kranjska uprizoritev je zelo zanimiva in na trenutke umetniško vrhunska. Toda to so človekova izkustva, prek katerih segamo v absolutno skrivnost. Zato se bodo glasba, slikarstvo, knjige pa tudi gledališče venomer vračali k poskusom, kako jo izraziti. Krščansko izročilo pa bo poleg tega ostalo pozorno do tistih »razpok«, od koder uhajata svetloba in upanje, in temu se ne more odreči.

OSEBNI POGLEDI SLOVENSKE PASIJONCEV NA PASIJON

Ribniški pasijon

Avtor vseh fotografij je Matjaž Maležič

Helena Ilc, vodja Ribniškega pasijona: Predstavitev Ribniškega pasijona

Ribniški pasijon je eden največjih kulturnih projektov na širšem ribniško-kočevskem območju, ki združuje vse generacije ljudi z željo po prenašanju evangelijskega sporočila. Ribniški pasijon je gledališko-glasbena uprizoritev Kristusovega trpljenja, v kateri se starodavna zgodba prepleta z izživljenim sodobnega človeka. Prvi pasijon je bil uprizorjen leta 2007, od takrat pa se je vse do letos uprizorjal neprekinjeno v postno-velikonočnem času, vsako leto z nekoliko drugačnim poudarkom, dodanimi prizori Jezusovega življenja in prizori sedanjega časa. Vsa leta v igro vpletamo avtorsko glasbo, ki daje pasijonu posebno prepoznavnost.

Pri pasijonu sodeluje veliko ljudi vseh generacij, od najmlajših otrok do osemdesetletnih »starešin«. Predvsem v začetku je bilo med ustvarjalci zelo veliko mladih, saj se je tudi ideja razvila v mladinski skupini. Prijateljstvo in veselje pri skupnem delu sta bila glavna razloga za vključevanje mladih. Trenutno pri projektu sodeluje okrog 150 prostovoljcev, v nekaterih letih pa se je ta številka povzpela tudi čez 200. Imenujemo se »pasijonska družina«, saj se je med nami razvila močna vez prijateljstva, solidarnosti, medsebojne pomoči in molitvene skupnosti.

In prav ta vez pasijonske družine se še kako čuti v teh časih, ko smo morali prvič v naši (sicer kratki) zgodovini odpovedati uprizoritve, ko se ne moremo srečevati na vajah, ko ne moremo skupaj prepevati naših pesmi, ko ne moremo po načelu »vsi za enega – eden za vse« pomagati pri pripravi dvorane in prenašanju scene, ko ne moremo svojih dobrot ponuditi obiskovalcem, ko v živo in v skupnosti ne moremo čutiti tiste vznemirljivosti pred začetkom pasijona v polni dvorani. Ne moremo. Ampak kljub temu vemo, da smo povezani med seboj in da pasijonski duh veje med nami, po vseh naših družinah. In verjamemo, da se bomo naslednje leto, če Bog da, s še večjo vnemo lotili novega pasijona.

Maruša Tanko, igralka v Ribniškem pasijonu:

Kaj mi pomeni sodelovanje pri Pasijonu?

Sodelovanje mi pomeni ogromno. Poleg tega, da je to priprava na naš največji krščanski praznik, je zame ključno, da ljudem preko Pasijona približamo, kako je Jezus za nas trpel, da bi vsi mi razumeli, kako nas je imel rad, da je namesto nas sprejel naše krize – grehe in nas s tem odrešil.

Ali je Pasijon zame igra ali kaj več? Kako čutim pasijonski veter/duh?

Zame osebno je Pasijon osebna priprava, v tem času se tudi sama marsičemu odrečem in postim – s tem naj povem, da mi – čeprav tako razmišljamo – nič ne manjka, saj smo